

Tanulási stratégiák, módszerek és szokások a szakirodalomban

„... mindenkit mindenre meg lehet tanítani,
csak idő, módszer és mester kérdése.”
(Comenius)

A pedagógiai irodalomban és gyakorlatban a tanítás fogalma elválaszthatatlan a tanulás fogalmától, hiszen interakció, társas tevékenység, tehát tanítás-tanulási folyamatról beszélünk. Éppen ezért átfogalmazható a fenti idézet úgy, hogy mindenki mindent megtanulhat, csak idő, módszer és mester kérdése.

Az idő

Tréfásan azt lehet mondani, hogy az idő nem okoz gondot sem a pedagógus, sem a tanuló számára, mert ezt kívülről megszabják számukra: a tanév hossza, adva van, a felhasználható órakeret úgyszintén. A tanítási órákat pedig igyekszünk 45 percesként abszolválni.

A módszer

A tanulás definiálható az ismeretek és a készségek tudatos, célirányos, többé-kevésbé tervszerű megszerzéseként. Ehhez a tevékenységhez az információ-feldolgozás belső folyamatai mellett megfigyelhető tanulási magatartások és külső feltételek is tartoznak:

- a munkavégzés helye;
- a közvetlen munkakörnyezet;
- a tanuló miként tervezi meg munkáját;
- hogyan osztja be idejét;
- mit tesz a tanulás érdekében (*Metzig és Schuster, 2003*).

Segíthetik a tanulást a külső körülmények:

- a rend,
- a kényelem,
- a fényintenzitás
- és a csend.

A felsoroltak nem egyformán hatnak, mert a belső állapot is (fizikai és mentális) alapvetően meghatározza a tanuláshoz való viszonyunkat. (*Oroszlány, 1993*)

Ha minden feltétel megvan a tanuláshoz, és mégsem megy a gyerek fejébe a tananyag, akkor feltételezhető, hogy nem alakultak ki a tanulásmódszertan helyes szokásai, és a tanulók nem tudják kezelni az úgynevezett mellékkörülményeket:

- mikor tanuljanak;
- mely napszakban;
- hol tanuljanak;

- hogyan osszák be a tanulás óráit;
- mennyi ideig tanuljanak? (*Horányi, 2002*)

Ezek látszólag az időtényezőhöz kapcsolhatók, de a fegyelmezett, koncentrált tudatállapot kialakulásához megkerülhetetlen módszertani kérdések.

Milyen kapcsolat van a szakirodalomban használt kifejezések – tanulási stratégiák, módszerek és szokások – között?

Az agy tevékenységéhez kötődő tanulási stratégia egy kognitív és mnemotechnikai eljárás. Különbözik attól a stratégiától, amelyen az ismeretek megtanulását megkönnyítő pedagógiai módszereket értjük. (*Százdi, 1997*)

A tanulási stratégiákból egyénre szabott módszereket lehet kialakítani, és akkor válnak egyénivé, ha szorgalmas gyakorlással elsajátítja a tanuló, vagyis szokásává válik (*Oroszlány, 1993*).

A szakirodalomban ismertek elemi stratégiák (néma olvasás; az olvasott szöveg elmondása; néma átismétlés; elmondás más személynek; magnófelvétel és visszajátszás; ismétlés; beszélgetés a tanult fogalmakról; áttekintés; ismeretlen szó meghatározása; aláhúzás; parafrázis – átfogalmazás; kulcsfogalmak kiírása; kulcsfogalmak definíciója; jegyzetelés; vázlatkészítés, összefoglalás; kérdések felvetése az adott anyaggal kapcsolatban; saját vagy mások által felvetett kérdésekre válaszadás; ábrakészítés; ábra, grafikon tanulmányozása, értelmezése; az anyag elmondása jegyzet, vázlat alapján) és bonyolultabb, komplexebb stratégiák, melyekben összekapcsolódnak az előbb említettek (*Szító, 1987*).

A tanulás tanítása a tanuláshoz való viszony formálását, a tanuláshoz szükséges alapkészségek intenzív fejlesztését, helyes tanulási szokások, konkrét tanulási technikák, módszerek kialakítását jelenti. Mindezeket célzott foglalkozásokon, tehát programba illesztetten lehet a leghatékonyabban művelni (*Oroszlány, 1996*).

„A tanulás tanításának gazdát kell találni az iskolában, hogy összehangoltta és folyamatszerűvé váljon a tanulási képességek fejlesztése.” (*Oroszlány, 1996. 222. o.*)

A mester

Ha a tanítás-tanulás folyamatát egységes egészként fogadjuk el, akkor talán nem tűnik logikai bakugrának, ha a mester és a tanítvány személyét is egymásra kölcsönösen ható tényezőként értelmezzük. A mester, a tanítási-tanulási folyamat irányítója, a tanulóól kíván „mestert”, vagyis a tanulás módszereiben jártas, teljesítményre orientált gyereket képezni. Az ilyen típusú tanulók kíváncsiak és bizonyos rugalmassággal rendelkeznek, kezelni tudják a sikert és a kudarcot. Jellemzőjük, hogy tanulási módszerekben rugalmasak, van belső motivációjuk (*Fisher, 1999*). A motiváltság fontosságát feltétlenül ki kell emelni, mivel a belső állapotot alapvetően meghatározza, ugyanis a jól motivált tanulók a tudásért tanulnak, a közepesen vagy gyengén motiváltak pedig úgy, ahogyan értékelik, és nem úgy, ahogyan tanítják őket (*Báthory, 1992*).

A tanulási szokások vizsgálata a fenti áttekintés szerint tehát a tanulás belső és külső feltételeinek, valamint a tanulási stratégiák és módszerek feltérképezését jelenti.

Démuth Ágnes 1988-as vizsgálatában megállapítja, hogy „a tanulók jelentős része nem választja a tanulási módszert, hanem nem ismer mást, csak a reprodukáló módszert (stratégiát).” (*Démuth, 1998. 196. o.*) A reprodukáló stratégia a köznyelvben a „magolást” jelenti.

Egy másik vizsgálat során a megkérdezett pedagógusok azt állították, hogy a tanulók 70-80%-a tanul. Azt, hogy ezt honnan tudják, a többség (78%) benyomásokra, pedagógiai tapasztalatokra hivatkozott. A tanulási módszerekről hasonló tényként, biztos tudásként, adatként kezelt vélekedést használtak: 94%-uk érzékeli, hogy a tanulók „magolnak”. Ezt úgy értelmezték, hogy a tanulóknak így a legegyszerűbb tanulniuk. Fel sem merült bennük, hogy nem ismernek más módszert (Démuth, 1999).

Fuszek Csilla (1996) egy szakközépiskolában végzett felmérés alapján megállapítja, hogy három évfolyamot együtt vizsgálva a tanulók körülbelül fele-fele arányban kezdik a leckét az írásbelivel, illetve a szóbelivel, de az alsóbb évfolyamokon erősebben jellemző az írásbeli feladatok elsőbbsége.

Albert Sándor (1999) szlovákiai magyar gimnáziumok, szakközépiskolák fiú és lány tanulóinak tanulási szokásait hasonlította össze. Felmérése szerint a lányok csaknem háromnegyede hangosan tanul, míg a fiúknak csak 20%-a. A lányok rendszeretete nyilvánul meg abban, hogy jelentős részüik rendet rak az íróasztalon, mielőtt tanulni kezd. A fiúk 50%-a, a lányok 10%-a bekapcsolja a rádiót vagy a magnót tanuláskor.

A fenti vizsgálatokban kérdőíves módszert alkalmaztak a kutatók, amelyben a feltett kérdésekre a soha – ritkán – gyakran – rendszerint – mindig (1-5) skálából kellett a szokásaikat és viszonyulásait jellemző szót kiválasztani a tanulóknak.

Démuth Ágnes (1988) a kérdőívet kiegészítette az irányított fogalmazás és a beszélgetés módszereivel is.

VIZSGÁLATOM ALANYAI ÉS A VIZSGÁLATI ELJÁRÁS

A csemői Ladányi Mihály Általános Iskola hatodik osztályos tanulói körében végeztem a felmérést (19 fiú, 22 lány). A kérdőíves módszert választottam, amelyben feleltválasztásos és rangsorolást igénylő kérdések, feladatok voltak.

A kérdések tartalmának megszerkesztésekor arra törekedtem, hogy a belső és a külső feltételeket, valamint a tanulási stratégiákat és módszereket is érintsem, nevezetesen:

- a tanulási időt (időtartam, időpont);
- a tanulást segítő személyeket, eszközöket;
- a tanulás helyét;
- az ellenőrzést;
- a tanulási körülményeket;
- a tanulási stílust;
- a tanulási stratégiákat;
- a rendszerességet.

Az egyes területekre vonatkozó kérdéseket szórtan helyeztem el, azzal a céllal, hogy elkerüljem a válaszok egymáshoz igazítását.

A 2002/2003. tanév első felében a hatodikos osztályom számára úgynevezett tanulást segítő foglalkozásokat szerveztem hetente 1-1 alkalommal. Ennek során elemi tanulási stratégiákkal ismerttettem meg őket. Ezekben a foglalkozásokon tudatosult bennem, hogy inkább csak sejtéseim, mintsem ismereteim vannak tanulóim tanulási szokásairól. A tanulás tanításának megkezdéséhez pedig nem sejtésekre, hanem ismeretekre, tényekre van szükségem.

A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI ÉS ÉRTELMEZÉSE

Tanulási idő

Az időtartamok tekintetében az 1. táblázat adataiból a legfeltűnőbb a fiúk, lányok megoszlása.

Talán érdemes volna megnézni a lányok szorgalomjegyét, tükröződik-e az, hogy ők több időt szánnak a tanulásra. Az, hogy a tanulók 73%-a legfeljebb két órát szán a másnapi készülésre, összecseng azzal a ténnyel, hogy 71%-ban „igaz”-nak minősítették azt a kijelentést, miszerint: „Szeretek hamar végezni a tanulással”.

Tanulási idő	Fiúk (%)	Lányok (%)	Összesen (%)
1 óránál kevesebb	17	5	22
1-2 óra között	17	34	51
2-3 óra között	10	15	25
3 óránál több	2	–	2

1. táblázat: A tanulásra felhasznált idő

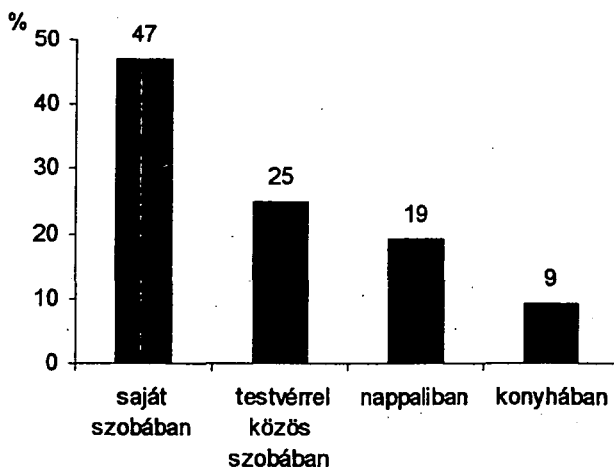
Ez az idő természetesen nem egyenletesen oszlik el a szóbeli és az írásbeli feladatokra. Szóbelire 56%, írásbelire 10% fordít többet. Egyenlően elosztva használja fel a tanulási idejét 36%.

A gyerekek 17%-ánál a napirend része a tanulás, vagyis mindig 34%-nak rendszerint ugyanabban az időben van a tanulás ideje. Nincs pontos napirendje, ezért változó időben készül 51%.

Rögtön ebéd után 24%, 41% pedig az azt követő pihenés, játszás után veszi kézbe a tanszereket. Mindezt gyakran estére halasztja 27%. Hogy teljes legyen a napszakok listája, reggel átismétli az előző napon tanultakat 10%.

A tanulás helye

A válaszok szerint a tanulók 71%-ának van állandó helye a tanuláshoz. Az 1. számú ábráról leolvasható, hogy a tanulók 28%-a olyan lakásban él, ahol a gyerekeknek nincs külön szobájuk.

1. számú ábra: A tanulás helyének megoszlása

Nem asztalnál tanul 42%, és közöttük van az a 12% is, akik még az írásbeli feladatot sem ott készítik el.

Körülmények

A tanulók 41%-a nem szereti a nagy csendet, ezért bekapcsolja a rádiót vagy magnot, 60%-át nem zavarja a zene, 34% viszont csak csendben tud tanulni. Kényelmesen elhelyezkedve, akár ágyra dőlve tanul 59%.

A 2. sz. ábrából az is leolvasható, hogy a gyerekek 28%-a nem tud félrevonulni, ha maga körül teljes csendet, nyugalmat szeretne.

Tanulási stratégiák

Nem szerepelt minden elemi tanulási stratégia a kérdőíven.

A 2. sz. táblázatban szereplő utolsó négy tanulási stratégiánál a két osztály között szembetűnő volt a különbség. Abban az osztályban, amelyben szervezeten megismerték ezeket az elemi módszereket, 85%-os volt a valamilyen szintű alkalmazás (ritkán – gyakran – rendszerint – mindig), míg a másik osztályban ugyanez 39%-ot mutatott.

Verset magában olvasva 24%, hangosan olvasva 73% tanul.

Tanulási stratégiák	Mindig (%)	Rendszerint (%)	Gyakran (%)
Némán olvas	46	5	5
Hangosan olvas	37	22	–
Átfogalmaz (tartalom elmondása)	2	15	17
Aláhúzza a lényegét	22	37	15
Kírja a kulcsszavakat	–	5	5
Vázlatot ír	2	7	12
Kérdéseket fogalmaz	–	5	12
A megfogalmazott kérdésekre válaszol	5	5	7

2. táblázat: *Tanulási stratégiák*

A tanulást segítő személyek, eszközök

Arra a kérdésre, hogy: „Mit szoktál tenni, ha valamit nem értesz?“, a válaszok a következőképpen oszlottak meg: a tanulók 40%-a a szülőktől, 15%-a testvértől, 5%-a osztálytárstól kér segítséget, 16% pedig a tanárához fordul. Öröndetes, hogy 16%-uk viszont önállóan próbálja megoldani a problémáját, főleg a könyvtárat használva. Maradt még 8%, akik nem foglalkoznak azzal, ha homályos marad a tananyag néhány része.

A megkérdezett tanulók 76%-ának bevallása szerint létezik olyan tantárgy, amihez rendszeres segítséget igényel. Itt is a családon belüli megoldás dominál: az anya segít 49%-nak, az apa segít 22%-nak, a testvér 34%-nak, az osztálytárs 17%-nak, magántanárhoz jár 2% (1 fő).

Mindig használja a tankönyvet 78%, a munkafüzetet 24%. Rendszerint a tankönyvből 17%, a munkafüzetből 71% tanul. Egyéb taneszközt, pl. füzetet, számítógépet használ valamilyen szinten 29%.

Ellenőrzés

Önmagát ellenőrzi (a könyv kérdéseire válaszol, leírja, és azt ellenőrzi stb.) 26%. Felmondja a tananyagot 66%. Közöttük van valószínűleg az a 32% is, akiket rendszeresen kikérdeznek. Ezzel szemben csak a tanulók 20%-ának nézik meg az írásbeli munkáját. Ez azért is meglepő, mert ebből 17% napközis, és ott természetes a házi feladatok „láttamoztatása”.

Rendszeresség

Minden órára rendszeresen készül 32%. Csak dolgozat előtt tanul teljes intenzitással 44%. Teljes rendszertelenséggel, vagyis időben, intenzitásban is esetlegesen 39% tanul. Saját bevallása szerint otthon egyáltalán nem foglalkozik a tananyaggal 24%.

Tanulási stílus

Arra a kérdésre, hogy „Tartasz-e valamilyen sorrendet a tantárgyak között?”, a 3. táblázatban látható megoszlás szerint válaszoltak a tanulók.

Tanulási sorrend	Fiúk (%)	Lányok (%)	Összesen (%)
Nehézzel kezd	7	15	22
Könnyűvel kezd	7	10	17
Órarend szerint	–	11	11
Nincs sorrend	34	16	50

3. táblázat: A tantárgyak tanulási sorrendjének megoszlása

Feltűnő, hogy a fiúk, összességében pedig a tanulók fele semmilyen tantárgyi sorrendet nem határoz meg magának.

A 4. táblázatban is a fiúk, illetve az írásbeli feladatokkal kezdők magas aránya az elgondolkodtató.

Tanulási sorrend	Fiúk (%)	Lányok (%)	Összesen (%)
Szóbelivel kezd	12	7	19
Írásbelivel kezd	32	20	52
Változó a sorrend	14	15	29

4. táblázat: A szóbeli és írásbeli feladatokkal kezdők megoszlása

A tanulók 44%-ának van olyan tantárgya, amit nem tanul, illetve 20%-a csak az öt érdeklő tantárgyat, az úgynevezett „kedvenceket” tanulja.

Csak az írásbelire korlátozza a tanulást 24%.

Azokból a tantárgyakból készül, amelyek aznap voltak 37%, vagyis a tanulók kétharmada másnapra tanul.

ÖSSZEGZÉS

Összességében azt állapítottam meg, hogy tanulóim jelentős része nem tervezi meg a tanulás folyamatát sem időben, sem módszerben. A rendszertelenség magyarázható a

gyenge motiváltsággal, a tanulási stratégiák, módszerek ismeretének hiányával. Az biztos, hogy az általam felmért tanulók tanulási szokásai kialakulatlanok.

Számomra érdekes eredményeket hozott a felmérés. Eddig csak az alkalmankénti beszélgetésekből szűrhettem ki, hogy milyen módon, hogyan is tanulnak az osztályomban és a párhuzamos osztályban lévő gyerekek. Meglepetést a számszerű eredmények okoznak. Ezeknek az adatoknak a birtokában már konkrétan lehet tervezni a tanulás tanítását.

Érdemes ezt a vizsgálatot az iskoláknak elvégezniük, kiterjesztve több évfolyamra, mert a tanulási készségek és képességek fejlesztését a hiányosságok felszámolásával, a rossz beidegződések és szokások korrigálásával lehet elkezdni.

Nekünk, pedagógusoknak a feladatunk, hogy megtaláljuk azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével a tanulóhoz szükséges helyes szokásokat kialakíthatjuk tanítványainkban.

IRODALOM

- Albert Sándor (1999): Tanulási szokások vizsgálata. Hogyan tovább? 2. sz. 16-17.
- Báthory Zoltán (1992): Tanulók, iskolák, különbségek. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Démuth Ágnes (1998): Tanulási szokások, tanulási nehézségek és a „tantárgy-management”. Módszertani Közlemények, 38. 5. sz. 195-201.
- Démuth Ágnes (1999): Pedagógusok vélekedése tanulási szokásokról, módszerekről. Módszertani Közlemények, 39. 1. sz. 48-50.
- Fisher, Robert (1999): Hogyan tanítsuk meg gyermekeinket tanulni? Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Fuszek Csilla (1996): Tanulási szokások fölmérése és a tanulás tanításának lehetőségei. Taní-tani, 1. sz. 12-15.
- Horányi Katalin (2002): Tanuljunk tanulni. Magyar Könyvklub, Budapest.
- Metzig, Werner és Schuster, Martin (2003). Tanuljunk meg tanulni! Medicina, Budapest.
- Oroszlány Péter (1992): Könyv a tanulásról. AKG Alapítvány, Budapest.
- Oroszlány Péter (1996): A tanulás tanítása az iskolában. Taní-tani, 1. sz. 6-10.
- Százdi Antal (1997): Tanulási stratégiák és stílusok. Tehetség, 5. 2. sz. 4.
- Szitó Imre (1987): Tanulási stratégiák. Iskolapszichológia 2. sz. ELTE, Budapest.

TUZA TIBOR

cigányoktatási programvezető

Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet

Debrecen

Miért jó és miért nem cigánynak lenni?

Fél évtizede, 1998 óta minden nyáron tartok népismereti foglalkozásokat hajdú-bihari cigány gyermekek kisebb-nagyobb létszámú táboraiban, évente átlagosan három tábori csoportban, 3-12. osztályos tanulók körében. A foglalkozások része volt a „*Miért jó és miért nem jó cigánynak lenni?*” kérdés. Amit általában azzal vezettünk be, hogy mindenben van jó is meg rossz is. Például a csokoládében az a jó, hogy finom és tápláló,